

ЧИТАЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ: СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ

Фенцик О.М.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіка дошкільної та початкової освіти, Мукачівський державний університет

Лавренова М. В.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки початкової освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, Україна

***Анотація.** У статті розкрито сутність поняття «читацька компетентність», з'ясовано зміст процесу формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти.*

Ключові слова: ключові компетентності, читацька компетентність, компоненти читацької компетентності, вміння читати і розуміти прочитане.

Keywords: key competencies, readership competence, components of readership competence, ability to read and understand.

У Державних нормативних документах (закон «Про освіту», концепція «Нової української школи», Державний стандарт початкової освіти) визначено *ключові компетентності* (вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій інформаційно-комунікаційна компетентність; уміння вчитися впродовж життя та ін.) та *наскрізні вміння*, які створюють основу для успішної самореалізації учня – як особистості, громадянина і фахівця [1].

Сучасне інформаційне суспільство характеризується стрімким зростанням обсягу та швидкоплинністю інформації, що актуалізує проблему

формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти. На жаль, у Державних нормативних документах читацької компетентності серед ключових не зазначено, проте вміння читати і розуміти прочитане визначено як наскрізне уміння для всіх ключових компетентностей.

Проблема читання завжди привертала увагу науковців: П. Гальперін, О. Никифорова, С. Рубінштейна, І. Якиманська та ін. (психологічні аспекти процесу навчання та читацької діяльності); О. Джежелей, В. Мартиненко, В. Науменко, О. Савченко та ін. (педагогічні аспекти проблеми навчання читання та уроків літературного читання).

Згідно з новим Державним стандартом початкової освіти, за яким навчатимуться першокласники з 1 верес-

ня 2018 року, метою вивчення мовно-літературної освітньої галузі є «*формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей...*» [1].

З'ясуємо сутність цієї дефініції «читацька компетентність». Вітчизняні педагоги, психологи і методисти (О. Ісаєва, О. Куцевол, В. Мартиненко, О. Савченко, Н. Чепелева, О. Шкловська, Т. Яценко та інші) виокремлюють читацьку компетентність як інтегровану особистісну якість, що формується й розвивається у процесі шкільного літературного навчання, а також удосконалюється протягом життя.

А. Фасоля виокремлює читацьку міжпредметну та читацьку предметну компетентності. У контексті діяльнісного підходу визначає її компоненти: когнітивний(знання), діяльнісний або практико-орієнтований(вміння, досвід діяльності), ціннісний (ставлення) [8,с.8-9].

С. Сафарян читацьку компетенцію трактує як здатність учня до мобілізації та застосування комплексу специфічних особистісних, когнітивних та естетико-комунікативних механізмів із метою організації та реалізації ефективної взаємодії з художнім твором [7,с.300].

Так, О. Ісаєва характеризує структуру означеного поняття як синтез когнітивного і комунікативного складників[3]. Т.Яценко формування означеного поняття визначає як «здатність до творчого читання і осмислення літературного твору на особистісному рівні; самостійне читання всього

твору, а не його фрагментів; сформованість власного кола читання; здатність вступати в діалог з епохою і культурою втілених у художніх творах, здатність до співпереживання з персонажами літературних творів; розуміння специфіки мови художнього твору, вміння розрізняти стилі художніх текстів» [9, с.27].

Варто зазначити, що більшість вітчизняних учених у своїх дослідженнях розглядали сутність читацької компетентності у контексті вивчення української і зарубіжної художньої літератури у старшій школі.

Проте для нашого дослідження важливими є зміст і структура читацької компетентності здобувачів початкової освіти.

Російські дослідники Н. Сметаннікова Н.Колганова читацьку компетентність розглядають як інтегративну особистісну якість, що характеризується розвитком мисленнєвих операцій і механізмів читання, розвитком особистісних якостей школярів, їхньої емоційно-чуттєвої сфери та формується в освітньому процесі відповідно до завдань кожного навчального ступеня, здійснюється з допомогою багатьох умінь і стратегій читання та ін.

На думку Н.Колганової, читацька компетентність – особлива форма особистісного утворення, що відображає систему ключових компетентностей, здобутих дитиною у процесі вивчення курсу «літературне читання». Основу читацької компетентності складають пізнавальна, ціннісно-сміслова і комунікативна компетенції[4, с.6-7].

О Вашуленко читацьку компетентність молодшого школяра розуміє як «володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень учнів, які надають можливість учневі свідомо здійснювати пошук книг, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань і виявляються у процесі сформованості повноцінної навички читання, розуміння текстів різних жанрів, обізнаності з колом читання (доступного дітям цього віку), сформованості особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного». Читацька компетентність, на її думку, інтегрує в собі такі компоненти: когнітивний (знання), комунікативний, ціннісний, діяльнісний особистісно-творчий [2, с.49].

Переконливим є визначення О. Савченко читацької компетентності як «результату взаємодії знань, умінь і навичок, читацького досвіду та ціннісних ставлень учнів, що виявляються в процесі формування повноцінної навички читання» та її твердження, що «читацька компетентність поєднує чотири характеристики читацької діяльності – технічну, когнітивну, комунікативну й ціннісну» [6, с. 142].

Так, Мартиненко В.О. читацьку компетентність розглядає у контексті діяльнісного, особистісно зорієнтованого підходів та визначає її як складне багатоконпонентне особистісне утворення, «вона є базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентностей і передбачає оволодіння учнями сукупністю знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень, які дають змо-

гу дитині відповідно до її вікових можливостей самостійно орієнтуватися в колі дитячого читання, самостійно працювати з різними видами письмових текстів – їх читати, розуміти знаходити в них потрібну інформацію, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати, застосовувати її для вирішення навчально-пізнавальних завдань, у життєвому досвіді, у стандартних і нових ситуаціях».

У змісті читацької компетентності молодших школярів визначає такі взаємопов'язані компоненти: мотиваційний, когнітивний, операційно – діяльнісний, рефлексивний [5,с.149].

Таким чином, попри різнотрактувань науковцями суті поняття «читацька компетентність», виділяються спільні чинники. Більшість вітчизняних і зарубіжних учених сутність поняття розглядають як складне багатоконпонентне утворення з позицій діяльнісного й особистісно зорієнтованого підходів; володіння учнями сукупністю знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень, які дають змогу їм ефективно взаємодіяти з текстом, повноцінно усвідомлювати літературні твори, їх інтерпретувати, оцінювати, здійснювати пошук у тексті потрібної інформації, проводити діалогову взаємодію з текстом, тощо. Структурними компонентами читацької компетентності дослідники виділяють когнітивний, комунікативний, операційний / діяльнісний компоненти, ціннісний.

Читацька компетентність це не лише власне навичка читання, але й уміння та навички, знання й цінності,

завдяки яким учень зможе здійснювати пошук у тексті потрібну інформацію, аналізувати її, інтерпретувати, оцінювати та застосовувати її для вирішення пізнавальних завдань.

Формування читацької компетентності здобувачів початкової освіти – це складний, довготривалий, цілеспрямований поетапний процес, який спрямований на забезпечення ефективного освітнього середовища, створення психолого-педагогічних умов з метою формування в учнів повноцінної навички читання, розвитку мотивації дітей до читання, залучення їх до читацької діяльності як засобу пізнання світу і самопізнання; формування здатності сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати письмові тексти різних видів, працювати з інформацією в різних форматах, застосовувати її в навчально-пізнавальних, комунікативних ситуаціях, практичному досвіді.

Література

1. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p>
2. Вашуленко О. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект / Оксана Вашуленко // Початкова школа. – 2011. – № 1. – С. 48-50.
3. Ісаєва О.О. Про основні парадигми шкільної літературної освіти /О.О. Ісаєва// Всесвітня література в середніх навч. закл. України. – 2011. – №2011. – № 1. – С. 2 – 4.
4. Колганова Н. Е. Сущностные характеристики формирования основ читательской компетентности младших школьников/ Н. Е. Колганова // Теория и практика образования в современном мире: материалы II Международ. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, ноябрь 2012 г.). – СПб.: Реноме, 2012. – С. 5-8.
5. Мартиненко В.О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів / В.О.Мартиненко // Збірник наукових праць: Педагогічна освіта: теорія і практика. – Вип. XV. – Кам'янець-Подільський, 2013. – С. 145-151.
6. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручник / О.Я. Савченко. – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
7. Сафарян С. І. Актуальні проблеми літературознавства в компаративних вимірах. / І.С. Сафарян // Султанівські читання. Актуальні проблеми літературознавства в компаративних вимірах. Збірник статей / редкол.: І. В. Козлик (голова) й ін. – Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2014. – Вип. III. – С. 299-307
8. Фасоля Анатолій. Читацька компетентність: що формуємо, що і як перевіряємо й оцінюємо / А. Фасоля // Дивослово. – 2017. – № 9. – С. 8-15.
9. Яценко Т. О. Формувати компетентного читача / Т. О. Яценко // Українська мова і літ. в школі – 2008. – № 6. – С. 25 – 28.